

TÉZISFÜZET

TRANSZKULTURÁLIS ÉPÍTÉSZET
A VALLÁSGYAKORLÁS ÉPÍTÉSZETI MINTÁZATAI ELTÉRŐ
KULTÚRÁK EGYÜTTÉLÉSÉNEK METSZÉSPONTJAIBAN

MAJOR ZOLTÁN
TÉMAVEZETŐ:
SZABÓ LEVENTE DLA
EGYETEMI TANÁR

TÉZISFÜZET
BME ÉPÍTŐMŰVÉSZETI
DOKTORI ISKOLA
2023

TRANSZKULTURÁLIS ÉPÍTÉSZET
A VALLÁSGYAKORLÁS ÉPÍTÉSZETI MINTÁZATAI ELTÉRŐ
KULTÚRÁK EGYÜTTÉLÉSÉNEK METSZÉSPONTJAIBAN

ÖSSZEFOGLALÓ

A kultúrák találkozása, egymásra hatása végigkíséri történelmünket, és annak építészeti mintázatai rejtőzködő vagy nyilvánvaló módon napjainkban is észlelhetők. Az eltérő kultúrájú, vallású csoportok együttélése következtében azonban párbeszéd és a térhasználati módok interakciója is kialakulhat, amelynek következményeként új, közös vagy egymásra ható, egymás mellett élő, az épített térben kifejeződő mintázatok születésének lehetünk tanúi. Dolgozatomban bevándorló, elsősorban iszlám közösségek által használt szakrális funkciójú tereket vizsgáltam, olyan helyzeteket kerestem, amelyben kulturális kisebbségek alkotják meg vallási tereiket a többségi társadalom téri és társadalmi keretei között.

Létrejöttük okai és körülményei miatt a dolgozatban vizsgált eseteket a transzkulturális építészeti alkotások kategóriájába sorolom. A transzkulturáció fogalmát elsősorban a társadalomtudományban használják azokra a folyamatokra, amelynek során új hibrid kulturális formák jönnek létre. A fogalom megismerése és használata abban segített, hogy felismerjem, hogy az építészeti eredmények pontosan milyen társadalmi folyamatoknak következtében születnek meg.

Az értekezés három fejezetből áll, ezek pedig további két részre bomlanak. A fejezetek első részei mindig történeti kontextusban igyekeznek bemutatni az együttélés következményeként létrejött szakrális építészet különböző jelenségeit. A második részükben pedig konkrét, elsősorban iszlám építészeti terek elemzésén keresztül vizsgálom a jelenséget. Az elemzett esetek karakteresen eltérő téri és társadalmi tulajdonságúak.

Az első fejezetben olyan vallási tereket kutatok, amelyek profán funkciójú épületekben működnek. A történeti kitekintés után a budapesti rejtett mecsetek jelenségét tárom fel. A fővárosi muszlim bevándorlók társadalmi elfogadás és erőforrások hiányában, ugyanakkor identitásuk megélésének vágyával hozták létre vallási tereiket. Kívülről egyáltalán nem fedik fel a valós funkciójukat, csupán a belső tér biztosítja a szakrális használatot. A többségi társadalom elzárkózása és a kisebbség elemi szükségletének kielégítése együttesen a mecsetek egy korábban nem ismert típusának megszületését eredményezi.

A második fejezetben az alkalmazkodó szakrális tereket vizsgálom elsősorban a Bevk Perović építész iroda által tervezett ljubljana-i Iszlám Vallási és Kulturális Központon keresztül. A mecset a nyugati és az iszlám vallási kulturális referenciák kortárs interpretációjának tekinthető. A tervezői szándék az volt, hogy az épületegyüttes még elfogadható legyen a muszlimok számára, ugyanakkor a többségi társadalom tagjai is értelmezni tudják. Egy olyan „reform mecset” jött így létre, amelynek a vallásgyakorlás biztosítása mellett fontos célja a társadalmi integráció elősegítése.

A harmadik fejezetben több példán keresztül a vallásközi szakrális terek jelenségét és evolúcióját elemzem. Ezeket a tereket különböző vallású, kultúrájú csoportok közösen használják. Megszűnik a többség és kisebbség közötti hierarchia és minden szereplő egyenrangúvá válik. A közös terek megalkotásának visszatérő kérdése, hogy hogyan lehet építészeti eszközökkel kezelni a különböző kultúrák közötti térhasználati, vagy éppen az identitást reprezentáló építészeti eszközök között meglévő különbségeket.

A kutatás során három szempontot azonosítottam, amelyek mindegyik általam vizsgált esetben kiemelt fontossággal bírnak. Ezek az aspektusok, függetlenül a projektek eltérő téri és társadalmi jellemzőitől, alkalmasak a transzkulturális építészeti alkotások értelmezésére és elemzésére.

Az első szempont a nyilvánosság, amely fogalom alatt a vizsgált szakrális épületeket, mint közösségi tereket és azokra jellemző tulajdonságokat (hozzáférhetőség, láthatóság, nyitottság) vizsgálom. A nyilvánosság mértéke szorosan összefügg a bevándorló csoportok elfogadásának szintjével és jelentős befolyással van a terek építészeti viselkedésére. A viszony hatással lehet egy adott épület vagy tér azonosíthatóságára (rejtett, reprezentatív), működésére (nyitott, zárt), illetve térbeli elhelyezkedésére (központi, perifériális).

A második szempont a lényegiség, amely fogalom alatt azoknak az esettanulmányokban szereplő építészeti elemeknek a változásait elemzem, amelyeknek fontos szerepe van a kulturális identitás kifejezésében. A kulturális identitást reprezentáló építészeti elemek (formája, tömege, használata, ornamentikája) a bevándorlók társadalmi körülményeinek hatására megváltoznak, átalakulnak, vagy szélsőséges esetben egyáltalán nem jelennek meg. Ezen elemek képesek a változásra és az alkalmazkodásra, de csak addig tudják visszatükrözni az identitást, ameddig kulturális esszenciájukat megőrzik. Ennek hiányában elveszítik jelentésüket és nem töltik be szerepüket.

A harmadik szempont az olvashatóság, amely fogalom alatt a vizsgált terek használókban létrejövő különböző jelentéseit vizsgálom. A transzkulturális terek az egymásra ható csoportok közös „termékei”, és ebből következően kulturálisan többszörösen rétegzett jelentéstartalommal bírnak. Tartalmaznak elemeket a helyi és az idegen kultúrából is, ennek köszönhetően egyformán jelentést hordoznak a bevándorlók és a többségi társadalom tagjai számára. Azonban ezek a jelentések, narratívák, olvasatok kisebb vagy nagyobb mértékben különböznek, a használók előzetes ismereteinek és kultúrájának függvényében. Az olvasatok összessége szükséges a terek társadalmi jelentőségének megértéséhez.

Az egyes fejezetek, valamint a dolgozat általános tanulságait is ezen szempontok mentén fogalmaztam meg. Ez a felépítés kettős rendszert alkot. Egyrészt a különböző aspektusok szervezik az egyes fejezetek tanulságait, másrészt a különböző fejezetek azonos szemponthoz tartozó tanulságaiból jöttek létre az értekezés tézisei. Mindegyik fejezet három, az olvashatóság, lényegiség, nyilvánosság szempontjaihoz köthető következtetéssel zárul, amelyek a dolgozat végén az egyes szempontoknak megfelelően újrendeződnek és a tézisek alapjául szolgálnak.

AZ EREDETILEG PROFÁN RENDELTETÉSŰ ÉPÜLETEKBEN, KISEBBSÉGEK ÁLTAL UTÓLAG MEGVALÓSULÓ SZAKRÁLIS TEREK JELENSÉGÉT KÜLÖN JELLEMZŐKKEL BÍRÓ KATEGÓRIAKÉNT AZONOSÍTOTTAM. EZEK ÉPÍTÉSZETI PÉLDÁIRA ÁLTALÁNOSAN JELLEMZŐ, HOGY MÍG KÍVÜLRŐL MEGJELÉNÉSÜKBEN ÉSZREVÉTTLENEK, VALÓS FUNKCIÓJUKAT REJTEGETIK, ADDIG A BELSŐ TÉRBEN IGYEKEZNEK VISSZATÜKRÖZNI A HASZNÁLÓK VALLÁSI ÉS KULTURÁLIS IDENTITÁSÁT.

A budapesti rejtett mecsetek karakteres példái ennek a kategóriának. Erőforrások hiányában, valamint a rejtőzködést biztosítandó a többség vagy a hatalom által elutasított vallási közösségek olyan tereket alakítanak át, amelyeket korábban más célra építettek. A rejtőzködés kényszer, mégis eszköz arra, hogy a kisebbség megalkossa maga számára az elengedhetetlenül fontos közösségi tereit. A rejtett terek tulajdonsága, hogy a többségi társadalom tagjaival nem kommunikál. A tér jelentéséhez a többségnek nincs hozzáférése. Ennek köszönhetően a rejtőzködő rész védettséget ad, amely a beavatottak számára olvasható, érthető. Így biztonságosan, a többségtől elzártnan, megélhetővé válik a használó saját vallási, nemzeti identitása.

ALKALMAZKODÓ SZAKRÁLIS ÉPÜLETEKNEK AZOKAT AZ ÉPÍTÉSZETI ALKOTÁSOKAT NEVEZEM, AMELYEK BIZTOSÍTJÁK, HOGY A VÁROS NYILVÁNOS TEREIBEN CSAK KORLÁTOZOTTAN MEGJELENŐ KÖZÖSSÉG A TÖBBSÉG SAJÁT IDENTITÁSÁNAK ÉPÍTÉSZETI MEGJELÉNÉSFORMÁI FELÉ IS NYITOTT, EZÉRT SZÁMUKRA IS ELFOGADHATÓ MÓDON VÁLJON LÁTHATÓVÁ.

A ljubljanoi Iszlám Vallási és Kulturális Központ tervezési folyamatának vizsgálata segítette az építészeti és társadalmi folyamatok összefüggésének megértésében. A kisebbségek tereinek megjelenése jelentős lépés a társadalmi integráció felé, hiszen a kisebbségi közösség identitását kifejező épület a városkép részévé, ezáltal szimbolikusan a társadalom egyenjogú tagjává is válik. A kisebbség saját identitását úgy jeleníti meg, hogy az a többség számára ne hasson idegennek, képes legyen értelmezni azt, akár kapcsolódni is tudjon hozzá. Így olyan terek és épületek jönnek létre, amelyek a kisebbség számára még érthetőek, miközben a többség számára is elfogadhatók. Az alkalmazkodó szakrális épületek építészetiére jellemző, hogy egy kisebbség hagyományos építészeti elemei módosulnak, és a többségi kultúrával keveredve, azzal áthatva jönnek létre, új épülettípust hozva létre.

A VALLÁSKÖZI TEREK ESETÉBEN AZ ÉPÍTÉSZEK A RÉSZTVEVŐ VALLÁSOKRA JELLEMZŐ ÉPÍTÉSZETI KARAKTEREK KÖZÖS METSZETÉT, SZIMBOLIKUS-TÉRI TARTALMÁT IGYEKEZNEK MEGTALÁLNI ÉS KÉPVISELNI, HASONLÓSÁGAIKAT FELERŐSÍTENI, ÉS KÜLÖNBBSÉGEIKET HÁTTÉRBE SZORÍTANI. E TEREK KÉT JÓL BEAZONOSÍTHATÓ TÍPUSA A SEMLEGES ÉS A TÖBBSZÖRÖS KARAKTERŰ TÉR.

A dolgozatomban meglévő és tervezett esetek vizsgálatán keresztül két relevánsan különböző csoportot azonosítottam. Az egyik a semleges tér, amely a vallási és kulturális különbségeket úgy kezeli, hogy nem jeleníti meg azokat, ehelyett általános, vallásokon átívelő jelentéstartalmakat fejez ki, a tér jelentése a használat által születik meg. A másik csoport a többszörös karakterű terek csoportja, amelybe tartozó példák célja a vallásokra jellemző különbségek és eltérések kifejezése és egymás mellé helyezése. Egy mindenki számára érthető közeg valósul meg ilyenkor, amely különálló, saját identitást visszatükröző tereket tartalmaz.

A TRANZKULTURÁLIS TEREK NYILVÁNOSSÁGA ÖSSZEFÜGGÉSBEN VAN A KISEBBSÉGEK TÁRSADALMI ELFOGADOTTSÁGI SZINTJÉVEL. EGY KISEBBSÉGI CSOPORT NYILVÁNOS LÁTHATÓSÁGÁT ÉS ANNAK MÓDJÁT ELFOGADÁSÁNAK VAGY ELUTASÍTOTTSÁGÁNAK MÉRTÉKE HATÁROZZA MEG, AMELYET VALLÁSGYAKORLÁS CÉLJÁBÓL MEGVALÓSÍTOTT SZAKRÁLIS TEREIK HŰEN TÜKRÖZNEK.

A rejtett mecsetek kívülről nem azonosíthatók, a rejtőzködő magatartás elsődleges oka a vallás társadalmi és politikai elutasíthatósága, ezzel a viselkedéssel, azonban védett közösségi tér jön létre. Ezzel szemben a ljubljanoi Iszlám Vallási és Kulturális Központ már jól érzékelhető, városképet is befolyásoló épületegyüttes, mégsem azonosítható egyértelműen iszlám épületként. A kisebbség egyenlő státuszának minősége a többség vagy a hatalom által létrehozott szabályokhoz való alkalmazkodás függvénye. A vallásközi terek esetében már megszűnik a többségi-kisebbségi viszony, minden vallás egyenrangú egymással. Az ilyen terek mindenki számára nyitottak és szimbolikusan is fontos helyszíneken valósulnak meg. Láthatóságuk, nyilvános működésük fontos, hiszen ezen keresztül tudják megjeleníteni a békés együttélés gondolatát.

A TRANSZKULTURÁLIS ÉPÍTÉSZET ESETÉBEN A KÖZÖSSÉGI IDENTITÁST KIFEJEZŐ ÉPÍTÉSZETI ELEMEK KÉPESEK ILLESZKEDNI AZ ADOTT TÁRSADALOM KÜLÖNBÖZŐ KULTÚRÁK EGYÜTTÉLÉSÉRŐL ALKOTOTT VILÁGKÉPÉHEZ. AZ ÉPÍTÉSZETI ELEMEK AZONBAN CSAK ADDIG KÉPESEK AZ EGYES KÖZÖSSÉGEK KULTURÁLIS IDENTITÁSÁT VISSZATÜKRÖZNI, AMEDDIG AZ IDENTITÁS SZEMPONTJÁBÓL LÉNYEGI KARAKTERÜKET MEGŐRZIK.

Annak ellenére, hogy a rejtett mecsetek csupán belső terek, mégis minden, a vallási téri jelentéséhez feltétlen szükséges kötelező elem vagy téri helyzet megjelenik bennük. A belső teljesen autentikusnak tekinthető, a külső elemek teljes hiánya mellett is. A ljubljanai mecset hagyományosnak mondható külső jegyei csak a többségi kultúrához való alkalmazkodással együtt, átértelmezett formában jelenhettek meg. A végeredmény egy kortárs épület, amely a helyi muszlim közösség identitását csak részlegesen, kompromisszumokkal jeleníti meg. A vallásközi terek pedig olyan közös építészeti világgal rendelkeznek, amely képes integrálni a különböző identitást visszatükröző elemeket. Ezáltal a különböző vallású egyének vagy csoportok egyaránt magukénak érezhetik ezeket a helyeket.

A TRANSZKULTURÁLIS ÉPÍTÉSZET PÉLDÁIRA JELLEMZŐ, HOGY AZ ADOTT TÉR VAGY ÉPÜLET EGYSZERRE TÖBB KÜLÖNBÖZŐ KULTÚRÁBA ÁGYAZOTT TARTALMAT KÖZVETÍT. EZEK NEM SZÜKSÉGSZERŰEN UGYANÚGY OLVASHATÓK A KÜLÖNBÖZŐ KULTURÁLIS IDENTITÁSÚ, MŰVELTSÉGŰ CSOPORTOK VAGY EGYÉNEK SZÁMÁRA, DE AZ OLVASATOK SZÜKSÉGESEK AHHOZ, HOGY A TÉR AZ EGYÉNI ÉS KÖZÖSSÉGI VALLÁSGYAKORLÁSRA ANNAK IDENTITÁSKÖZVETÍTŐ KARAKTERE MIATT ALKALMASSÁ VÁLJON.

A rejtett mecsetek széleskörű elterjedésének oka, hogy a tradicionális külső jegyek elhagyásának, és a rejtőzködésnek köszönhetően elkerülik a többségi társadalom figyelmét és ellenállását, miközben a muszlimok számára mégis betöltik szerepüket. A két csoport mást lát, egymással ellentétes olvasatok jönnek létre ugyanarról a helyről. A ljubljanai mecset tervezői tudatosan igyekeztek a muszlimok és nem muszlimok számára is olvashatóvá tenni az épületegyüttest. Az épületet és annak egyes, a helyi kultúrában nem hagyományos építészeti elemeit úgy alkották meg, hogy kevésbé legyenek idegenek a helyieknek, ugyanakkor még a muszlimok számára is olvashatóak legyenek. Ugyanazt nézik, de más-más dolgot ismerhetnek fel benne. A vallásközi terek esetében olyan semleges vagy kultúrákon átívelő univerzális építészeti közeg létrehozása a cél, amely képes magába integrálni és befogadni a különböző vallási tereket. Ezáltal egyfelől létrejön egy mindenki számára ugyanúgy érthető közeg, miközben különböző használati vagy építészeti eszközökkel az identitás függvényében eltérő saját olvasatokat is biztosít a vallásgyakorlók számára.

ZOLTÁN MAJOR
SUPERVISOR:
LEVENTE SZABÓ DLA
PROFESSOR

THESIS BOOK
THE DOCTORAL SCHOOL OF
ARCHITECTURE OF THE BUTE
2023

TRANSCULTURAL ARCHITECTURE
ARCHITECTURAL PATTERNS OF RELIGIOUS PRACTICE AT
THE INTERSECTION OF DIFFERENT CULTURES

SUMMARY

The encounter and interaction of cultures has been a feature of our history and its architectural patterns are still evident, hidden or obvious, today. However, the coexistence of groups of different cultures and religions can also lead to dialogue and the interaction of spatial practices. As a result, new patterns of build spaces, common or interacting, are created and live side by side. In my thesis, I investigated spaces with sacred functions used by immigrant, mainly Islamic communities, looking for situations in which cultural minorities create their religious spaces within the spatial and social framework of the majority society. Due to the reasons and circumstances of their creation, the studied cases can be identified as transcultural architectural works. The concept of transculturation is primarily used in social science to describe the processes by which new hybrid cultural forms are created. Understanding and using this concept has helped me to recognize exactly what kind of social processes can result in novel architectural patterns. The thesis consists of three chapters, which are further divided into two sessions.

The first session of each chapter presents the different phenomena of sacral architecture originating from the coexistence in a historical context. The second sessions analyze specific, mainly Islamic, architectural spaces. The studied examples reveal distinctly different spatial and social properties.

Chapter I, religious spaces operating in buildings with a profane function are discussed. After a historical perspective, the phenomenon of hidden mosques in Budapest is shown. Muslim immigrants in the capital of Hungary created their religious spaces in the absence of social acceptance and resources, but at the same time with a desire to live out their identity. These spaces do not reveal their true function from the outside at all, only the interior space ensures their sacred use. The combination of the isolation of the majority society and the satisfaction of the elementary needs of the minority has led to the birth of a previously unknown type of mosque.

In chapter II, the adaptive sacred spaces are investigated, mainly through the Islamic Religious and Cultural Centre in Ljubljana, designed by the architect's office Bevk Perović. The mosque can be considered as a contemporary interpretation of Western and Islamic religious cultural references. The design intention was to be still acceptable for Muslims, but also to be interpretable for members of the majority society. The result was a 'reform mosque' which should provide religious worship as well as promoting social integration.

Chapter III analyses the phenomenon and evolution of inter-religious sacred spaces using several examples. These spaces are shared by groups of different religions and cultures. There is no more hierarchy of majority and minority; all participants are of equal rights. A fundamental question in the construction of shared spaces is how to treat differences of each culture in the use of space or even architectural means representing the identities.

In this work, I identified three aspects that were of particular importance in each of the studied examples. These aspects are suitable for the interpretation and analysis of transcultural architectural works, regardless of the different spatial and social characteristics of the projects.

The first aspect is publicity that means how the investigated sacred buildings can be operated as community spaces and what are their characterizing qualities (accessibility, visibility, openness). The degree of openness is closely related to the level of acceptance of immigrant groups and has a significant influence on the architectural behaviour of spaces. The relationship can affect the identification (hidden, representative), function (open, closed), spatial location (central, peripheral) of a building or space.

The second aspect is materiality, that is the changes in the architectural elements in the studied examples which play an important role in the expression of cultural identity. Due to the social conditions of immigrants, the architectural elements (form, mass, use, ornamentation) representing cultural identity can be changed, transformed or, in extreme cases, disappeared.

These elements can change and adapt, but they can only reflect identity as long as they retain their cultural essence. If not, they lose their meaning and fail their role.

The third aspect is readability, that is the different meanings of the spaces for the users. Transcultural spaces are the common “products” of interacting groups and, as a consequence, they have multiple cultural meanings. They involve both local and foreign elements, therefore have special meaning for the immigrants and members of the majority society. These meanings, narratives and readings, however, are more or less different, depending on the prior knowledge and culture of the users. In order to understand the social meaning of spaces, all readings have to be considered.

Conclusions of the individual chapters as well as the thesis are drawn along these views. They are expressed in a dual system. At first, the different aspects lead to the consequences of each chapter; then they are summarized in the general conclusion of the whole thesis. Each chapter ends with three statements related to the aspects of readability, relevance and publicity; these are finally reconstructed according to each aspect and act as a basis of the theses.

1.THESIS

SACRED SPACES IN PROFANE BUILDING

I HAVE IDENTIFIED THE PHENOMENON OF SACRED SPACES SUBSEQUENTLY CREATED BY MINORITIES IN BUILDINGS ORIGINALLY INTENDED FOR PROFANE PURPOSES AS A CATEGORY WITH SPECIAL CHARACTERISTICS. A GENERAL CHARACTERISTIC OF THESE ARCHITECTURAL EXAMPLES IS THAT WHILE THEY ARE INCONSPICUOUS IN THEIR APPEARANCE FROM THE OUTSIDE AND HIDE THEIR REAL FUNCTION, IN THE INTERIOR THEY TRY TO REFLECT THE RELIGIOUS AND CULTURAL IDENTITY OF THE USERS.

The hidden mosques in Budapest are characteristic examples of this category. In the absence of resources as well as the need to hide, religious communities rejected by the majority or the authorities transform spaces that were previously built for other purposes. Hiding is a compulsion, but it is still a means for the minority to create its essential social spaces for itself. The feature of hidden spaces is that they do not communicate with the members of mainstream society. The majority do not have access to the meaning of space. As a consequence, the hidden part provides protection that can be read and understood only by the initiated peoples. In this way, the users experience their own religious and national identities in safety, excluding the majority.

2.THESIS

ADAPTIVE SACRED BUILDINGS

I CALL ADAPTIVE SACRED BUILDINGS THOSE ARCHITECTURAL CREATIONS THAT REVEAL THAT THE COMMUNITIES APPEARING WITH LIMITATIONS IN THE PUBLIC SPACES OF A CITY CAN ADOPT THE ARCHITECTURAL FORMS PREFERRED BY THE MAJORITY. AS A RESULT THEY BECOME VISIBLE AND ACCEPTABLE BY THE MAJORITY AS WELL.

The study of the design process of the Islamic Religious and Cultural Center in Ljubljana assisted to understand the relations of the architectural and social processes. The appearance of spaces for minorities is a significant step towards social integration, as the building expressing the identity of the minority will be a part of the cityscape and, at the same time, the minority symbolically becomes an equal member of society. The minority expresses its own identity in such a way that the majority can accept and interpret it, moreover, can connect to it. Therefore, spaces and buildings are created that can still be accessed by the minority, but already accepted also by the majority. The architecture of adaptive sacred buildings is characterized by the fact that the traditional architectural elements of a minority are modified and mixed with and influenced by the majority culture, creating a new type of building.

3.THESIS

INTERFAITH SPACES

IN THE CASE OF INTERFAITH SPACES, THE ARCHITECTS INTEND TO FIND AND REPRESENT THE COMMON FEATURES AND SYMBOLIC SPATIAL CONTENT OF THE ARCHITECTURAL TRENDS CHARACTERIZING ANY RELIGIONS: AMPLIFYING THE SIMILARITIES AND DECREASING THE DIFFERENCES. THESE SPACES CAN BE CLASSIFIED AS NEUTRAL AS WELL AS MULTI-CHARACTER SPACES.

Studying the already existed and planned interfaith spaces, I identified two relevant groups. The first one includes the neutral space not displaying the religious and cultural differences. Instead, they express a common religious character; the meaning of the space is born via its use. The other one is the group of spaces with multiple characters. Their purpose is to express the deviations of the religions and to situate them next to each other. In this case, an environment is built, can be understood by everyone, but it contains separate spaces that can reflect the individuals' identities.

4.THESIS

PUBLICITY

THE PUBLICITY OF TRANSCULTURAL SPACES IS RELATED TO THE LEVEL OF SOCIAL ACCEPTANCE OF MINORITIES. THE PUBLIC VISIBILITY OF A MINORITY GROUP AND ITS MANNER IS DETERMINED BY THE DEGREE OF ITS ACCEPTANCE OR REJECTION, WHICH IS FAITHFULLY REFLECTED IN THE SACRED SPACES CREATED FOR THE PURPOSE OF RELIGIOUS PRACTICE.

Hidden mosques cannot be identified from the outside; the main reason of hiding is the social and political rejection of any religion. With this behavior, however, a protected community space is created. On the other hand, the Islamic Religious and Cultural Center in Ljubljana is already a well-perceived building complex that influences the cityscape, but it cannot be clearly identified as an Islamic building. The quality of the equal status of the minority is a function of adapting to the rules established by the majority or power. In the case of interfaith spaces, the majority-minority relationship is no longer there, all religions are equal. Such spaces are open to everyone and take place in symbolically important locations. Their visibility and public operation is important; as they can demonstrate the idea of peaceful coexistence in this way.

IN THE CASE OF TRANSCULTURAL ARCHITECTURE, THE ARCHITECTURAL ELEMENTS EXPRESSING COMMUNITY IDENTITY CAN FIT TO THE VIEWS OF THE GIVEN SOCIETY ABOUT THE COEXISTENCE OF DIFFERENT CULTURES. HOWEVER, THE ARCHITECTURAL ELEMENTS CAN ONLY REFLECT THE CULTURAL IDENTITY OF INDIVIDUAL COMMUNITIES AS LONG AS THEY PRESERVE THEIR ESSENTIAL CHARACTER.

Despite the fact that the hidden mosques are only interior spaces, all mandatory elements or spatial situations absolutely necessary for the meaning of the religious space appear in them. The interior can be considered completely authentic, despite the complete absence of external elements. The external features of the Ljubljana mosque, which can be said to be traditional, could only appear in a reinterpreted form together with adaptation to the majority culture. The result is a contemporary building that represents the identity of the local Muslim community only partially, with compromises. On the other hand, the interfaith spaces have a common architectural world that can integrate elements reflecting different identities. In this way, individuals or groups of different religions can feel these places as their own.

EXAMPLES OF TRANSCULTURAL ARCHITECTURE ARE CHARACTERIZED BY THE FACT THAT A GIVEN SPACE OR BUILDING CONVEYS CONTENT EMBEDDED IN SEVERAL DIFFERENT CULTURES AT THE SAME TIME. THESE MAY NOT NECESSARILY BE READ IN THE SAME WAY BY GROUPS OR INDIVIDUALS WITH DIFFERENT CULTURAL IDENTITIES AND LITERACIES, BUT THE READINGS ARE NECESSARY TO MAKE THE SPACE SUITABLE FOR INDIVIDUAL AND COMMUNAL RELIGIOUS PRACTICE BECAUSE OF ITS IDENTITY-MEDIATING CHARACTER.

The reason for the widespread proliferation of hidden mosques is that they avoid the attention and opposition of the majority society by omitting traditional external features and remaining hidden, while still fulfilling their role for Muslims. The two groups see things differently, creating conflicting readings of the same place. The architects of the Ljubljana mosque have consciously tried to make the building complex legible for Muslims and non-Muslims alike. The building and some of its architectural elements, which are not traditional in the local culture, were designed to be less alien to the locals, but at the same time to be legible even for Muslims. People look at the same thing, but recognize different aspects. In the case of interfaith spaces, the aim is to create a neutral or cross-cultural universal architectural medium that can integrate and accommodate different religious spaces. Such a medium is created which can be interpreted by everyone, at the same time, however, the different tools of use and architecture provides special meanings for religious practitioners depending on their personal identity.

